

De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening

BLEKINGE & HALLAND & SKÅNE

Guide till fornlämningar!

Guide till fornlämningar i Skåne, Halland & Blekinge

Här presenteras ett urval av de mest bemärkta fornlämningarna i de tre landskapen, från äldre stenålder till järnålderns slut. Skåne, Halland och Blekinge var fram till senare delen av 1600-talet en del av det danska riket och har en delvis gemensam historia som är avläsbar också i dagens landskap.

De synliga fornlämningarna berättar om människor, om maktförbindelser, ritualer och föreställningar kring liv och död. Under mark, intill fornlämningarna, finns ofta spår efter äldre tiders vardagsliv. *Obs! I syfte att skydda och bevara spåren från det förflutna kräver alla markingrepp som berör fornlämningar tillstånd från Länsstyrelsen.*

Fornlämningarna har förändrats över tid och kan bestå av gravhögar, resta stenar, boplatser, märkliga stenformationer eller ristade hällar. En del är välbevarade och syns vida omkring medan andra bara finns kvar som avbildningar i illustrationer och på äldre kartor.

I kulturmiljölagen sägs att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön, och att ansvaret för detta delas av alla. Genom denna folder vill vi, De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, bidra till kunskap om forntidens lämningar. Så varsågod, följ med på en tur i tre landskap till okända och kända platser.

På vår webbplats kan du läsa artiklar om en del av fornlämningarna. www.tidskriftenale.se

Utgiven av De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening, mars 2024.

Layout: Lönegård & Co. Text och bild arkeologi: Mikael Henriksson, Anders Håkansson, Bengt Söderberg, övrigt Pia Sander.

Slumme sten vid Grimeton

SKÅNE (Se karta på nästa sida)

1 KULLABERG Undersökningar av Fredrik den VII:s grotta, Mindre Josefinelustgrottan och Lahibiagrottan visar att de använts återkommande under senmesolitisk och neolitisk tid (6000–2000 f. Kr.) och fram i modern tid. Grottorna erbjöd skydd i en utsatt marin miljö med goda förutsättningar för jakt och fiske. ☞ **L1989:9596**

2 RÖNNEBERGA BACKAR Iögonfallande koncentrationer av gravhögar från bronsåldern, 1800–500 f. Kr., markerar ett urgammalt bygdecentrum med storslagen utsikt över den kringliggande slätten. Rönneberga härads tingsplats låg på backarna och funktionen som samlingsplats går långt tillbaka i förhistorisk tid ☞ **L1989:9769**

3 GILLHÖG En gånggrift uppförd under yngre stenåldern, c. 3 300 f. Kr. Den är noggrant restaurerad och en rymlig gravkammare kan nås genom en låg, sex meter lång ingång. Gånggriften har använts som landmärke och erbjuder utsikt över sundet och det som en gång var en mindre insjö (fornsjö) med stenåldersboplatser. → *Se Ale 1986:3.* ☞ **L1989:378**

4 UPPÅKRA Den största och mest fyndrika järnåldersbosättningen i Norden var kontinuerligt bebodd under minst tusen år, 100 f. Kr.–1000 e. Kr. Omfattande kulturlager med bebyggelselämningar är dolda under mark men visualiserade på olika sätt för besökare. Arkeologiska undersökningar, visningar och andra aktiviteter pågår. → *Se Ale 2006:1, 2012:4, 2021:3/4.* ☞ **L1989:7467**

5 VÄTTERYD Gravfältet var i bruk under yngre järnålder, 400–1050 e. Kr., och är ett av de största i sitt slag i Skandinavien med 375 bevarade resta stenar varav många ingår i större monument. Nära gravfältet har man funnit platser där exklusiva hästutrustningar offrades under 400-talet e. Kr. → *Se Ale 1993:3, 2022:4.* ☞ **L1990:1893**

6 ALES STENAR Den största bevarade skeppssättningen i Sverige dateras till yngre järnålder, 400–1050 e. Kr. En skeppssättning är en slags grav men kan också ha fyllt andra funktioner, i synnerhet om de i likhet med Ales stenar är monumental. Läget på Kåsebergaåsen är magnifikt. → *Se Ale 1961:1, 1987:1, 1995:1, 1997:1, 2004:1.* ☞ **L1989:4165**

7 STENSHUVUD Skånes enda säkert konstaterade förhistoriska borg (fornborg), dateras till folkvandringstiden, 400–550 e. Kr. Synliga lämningar består främst av jord- och stenvallar som uppfördes där borgområdet inte begränsades av branta stup, vilket är tydligast i söder. Den storslagna utsikten erinrar om behovet att hålla utkik i orostider. ☞ **L1990:5884**

8 KUNGAGRAVEN I KIVIK Kungagraven uppfördes under bronsåldern (1800–500 f. Kr.) och är en av de mest uppmärksammade i norra Europa. I ett mäktigt stenröse som är en sentida rekonstruktion finns en stenkista med ristade hällar där ett flertal yngre individer var gravlagda. I närbelägna Ängakåsen finns gravar och husgrunder från brons- och järnåldern. → *Se Ale 1964:2.* ☞ **L1990:6549**

9 GUDAHAGEN I NÄSUM Ett gravfält av ovanlig karaktär som var i bruk under järnåldern, möjligen även under medeltiden. Olika typer av skelettgravar och brandgravar (kremerade) ligger inom en närmast rektangulär, delvis bevarad stensättning. Två stenlagda ramper leder upp till stensättningen som ligger på en kulle invid Holjeån. → *Se Ale 1967:1, 1967:3.* ☞ **L1991:3001**

10 FRÄNNARP Hällristningar från bronsåldern, 1800–500 f. Kr. Bland motiven finns vagnar som är förspända med hästar, vilket är ovanligt i Sverige. Ursprungligen låg hällristningarna i anslutning till dåtida bebyggelse och odlingsmarker. Idag ligger den i skogen, och är tillgänglig för personer med funktionsvariationer. → *Se Ale 1962:3, 1972:3.* ☞ **L1991:1519**

De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening

De tidigare danska landskapen Skåne, Halland och Blekinge har ett rikt och säregt förflutet. I drygt 150 år har deras fascinerande kulturhistoria uppmärksammas av De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening.

Föreningens tidskrift, *Ale*, har som främsta syfte att presentera aktuell forskning rörande de tre landskapens historia, arkeologi och närbesläktade ämnen. I *Ale* skriver ledande forskare i läsvänliga former för en större läsekrets. Tidskriften innehåller ett brett spektrum av ämnen, främst arkeologi, historia, etnologi, konstvetenskap, arkitektur, ortnamnsforskning och kulturgeografi.

Som medlem i De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening får du fyra gånger om året tidskriften *Ale* med artiklar om arkeologi och historia i

HALLAND

11 FJÄRÅS BRÄCKA

Fjärås Bräcka är en mäktig och fornlämningstät inlandsbildning (spår av inlandsisens färdväg) som reser sig högt över den nordhalländska kustslätten. Ända sedan stenåldern har den varit en viktig färdväg utmed kusten och innehåller stora gravhögar från bronsåldern, ett hundratal kvarvarande resta stenar och andra lämningar från vikingatiden (Li-gravfältet), samt en kolerakyrkogård från tidigt 1800-tal. ☞ **L1997:2648**

12 VEDDINGE Rumpelösa kyrka är en välbevarad stenkammargrav (gånggrift i hög) från yngre stenålder, ca 3300 f. Kr. Graven innehåller en rektangulär gravkammare med väggar och tak av hällar och block samt enstensatt gång. ☞ **L1996:4169**

13 GRIMETON Broåsens rika järnåldersgravfält består av ett stort antal gravhögar av olika slag, långhögar, domarringar, treuddar, skeppsformiga och ovala stensättningar samt skeppssättningar. Den största domarringen, Göthriks ring, mäter över 20 meter i diameter. Exklusiva gravfynd visar att Grimeton varit en centralort i ett hövdingadöme som omfattande den omgivande dalen under yngre järnålder, ca 400–1000 e.Kr. ☞ **L1997:3164**

14 HAGBARDS GALGE Asige. En av Hallands mest kända och märkligaste fornlämningar är gravfältet vid Hagbards galge. Fornlämningen är troligen från bronsåldern och består av stensättningar och resta stenar. På stenarna finns olika ristningar, bland annat solristningar, skepp och människofigurer. Två stenar har sedan länge knutits till en tradition om vikingahövdingen Hagbard och hans fästmö Signe. Enligt denna skulle Hagbard ha dömts till döden och hängts mellan stenarna. ☞ **L1996:7227**

15 SMÖRKULL Falkenberg. Smörkullen ingick tidigare i en kedja av värddasar (signalsystem med eldar) utmed kusten. Med eldarna kunde snabbt en hel bygd varnas vid fara. Fynd av en guldsål och ett svärd från yngre bronsålder (1100–900 f. Kr.) visar att berget även varit en kultplats där offer skett. Endast ytterligare ett fynd i form av en guldsål från bronsåldern är känd i Sverige, i Mjövik i Blekinge. ☞ **L1997:5354**

16 SLÖINGE Hallands mest kända och fyndrika boplatser från yngre järnålder, ca 400–1000 e. Kr., främst uppmärksammas beroende på den stora mängden fynd av s.k. guldgubbar (små tunna guldblåtar med präglade motiv). Undersökningar visar att platsen utgjort ett regionalt centrum av politisk, ekonomisk och religiös betydelse. Informationsskylt med utsikt över fornlämningsmiljön finns vid Berte kvarn. → *Se ALE 1993/2.* ☞ **L1997:5719**

Guldgubbe från Slöinge

17 KVIBILLE Västkusten är en runstensfattig del av Sverige. Från Halland är bara fyra runinskrifter i sten kända, alla hemmahörande i Halmstadstrakten och ingående i medeltida gravmonument. En fullständig inskrift med vikingatida runor möter oss på den runsten som är inmurad i Kvibille kyrkas sydvägg. Även den är förhållandevis sen, troligen från vikingatidens slut, ca 1000–1100 e.Kr. ☞ **L1997:6367**

18 PÅARP Här ligger Hallands största gravfält med uppemot 250 gravar, varav flertalet utgörs av rösen samt flacka stensättningar. Gravmiljön är från brons- och äldre järnålder 1800 f. Kr.-400 e.Kr. och en av landets märkligaste, där den breder ut sig på ett klapperstensfält ut mot havet. ☞ **L1997:2648**

19 ÖRELIDS GRAVFÄLT Bakom Tjärby kyrka avtecknar sig Örelids gravfält mot horisonten, beläget på en strandvall från slutskedet av istiden för 13 000 år sedan. På platsen finns gravhögar från äldre bronsålder samt ett stort antal resta stenar från både äldre och yngre järnålder. ☞ **L1996:1693**

20 LUGNAROHÖGEN Hasslöv: Lugnarohögen är en gravhög från yngre bronsålder (cirka 800–600 f. Kr.) som blev en smärre sensation när den grävdes fram 1926. Graven visade sig innehålla en stensättning i form av ett skepp, vilket var den första arkeologiskt framgrävda i sitt slag i Sverige. I processen att tillgängliggöra upptäckten för allmänheten byggdes en underjordisk gång, som gör att vi än i dag kan beskåda graven inifrån. ☞ **L1997:902**

Hagbards Galge

Skåne, Halland och Blekinge. Varje år bjuder vi in till medlemsaktiviteter och en bussutflykt då vi under en heldag besöker intressanta historiska platser i något av de tre landskapen under ledning av ämnesexperter. Vid årsmötet håller forskare föredrag om intressanta aspekter på landskapens historia. På hemsidan finns föreningens äldre tidskrifter och *Ale* från 1961-2016. Program för medlemsaktiviteter presenteras i *Ale*, på föreningens Facebooksida och på hemsidan: www.tidskriftenale.se

Medlemsavgift: 250 kr/år. Betala till Plusgiro 24 68 31-2. Ange namn, adress och e-post. Välkommen som medlem!

Hitta rätt med fornsök

Riksantikvarieämbetets söktjänst *Fornsök* (<https://app.raa.se/open/fornsok>) innehåller information om alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige, både på land och i vatten. I appen *Fornfynd* kan du enkelt söka upp de fornminnen vi listat i denna broschyr genom att söka på deras nummer (exempel: **L1978:9634**)

BLEKINGE

21 SIRETORP Denna stenåldersboplats har legat inkapslad i sanddynerna vid Sandviken, på byn Siretorps utägomark. Platsen har haft en avgörande betydelse för en tidig förståelse av olika kulturfaser i Skandinavien under neolitik tid (bondestenålder). Här finns idag ett sommarstugeområde, men den ursprungliga topografin kan skönjas exempelvis öster om vägen Mossastråtet. ☞ **L1979:3080**

26 VÅNGBOPLATSEN I byn Västra Vång påträffades Blekinges största vikingatida silverskatt redan 1865. Grävningar på 2000-talet har sedan bekräftat ett regionalt maktcentrum under främst 400-tal till 1100-tal e.Kr. Boplatsen inkluderar omfattande hus- och hantverksområden liksom rika fynd i form av rituella kärl och kitlar av brons, s.k. guldgubbar, vapen och glasbägarfragment från samma period. → *Se Ale 2013:4* ☞ **L1979:4818**

Hjortahammar gravfält

22 SKEBBAS RÖR Skebbas rör är en stensättning med kantkedja och mittröse vilken kunnat dateras till 200–300-tal f.Kr. och den period som kallas förromersk järnålder. Graven tillhör en grupp som även inbegriper ytterligare tre stensättningar samt några resta stenar. Platsen ligger i den norra utkanten av , där omfattande spår av forntida markutnyttjande, registrerat som s.k. fossil åkermark, kan tänkas ha raderat spåren efter ytterligare järnåldersgravar. → *Se Ale 2021:1* ☞ **L1979:3786**

23 HÖGA RÖR Uppe på krönet av ett berg på Sternö utanför Karlshamn finns gravlämningen Höga rör. Graven är ett så kallat röse, sannolikt från äldre bronsålder (ca 1800–1100 f.Kr.). Detta stora monument är uppbyggt av både rundade och flata stenar. Av Blekinges ca 450 rösen är detta det allra största med sina 37 m i diameter och sin höjd på nästan 5 meter. ☞ **L1979:6064**

24 VIERYDSPLATÅN Över Vierydsplatån mellan Ronneby och Bräkne-Hoby löper här huvudvägen genom Blekinge beskriven redan av Saxo Grammaticus omkring år 1200. Den sammanfaller med ett avsnitt av den moderna Blekingeleden och passerar åtskilliga gravar från förhistorisk tid. Här finns även den vetenskapligt omdömda Runamo-hällen med sina naturliga sprickor vilka länge betraktades som en runrad. ☞ **L1979:5363**

25 BJÖRKETORPSSTENEN Runstensmonumentet "Galte stenar" vid Björketorp utgörs av tre stenar, där den ståtligaste är drygt 4 meter hög. På denna sten finns en förbannelseformel inristad, vilken hotar den som skadar monumentet med fasansfulla konsekvenser. Inskriptionen är gjord med det äldre runalfabetet (Futharken) och kan på språkliga grunder dateras till 600-talet e. Kr. ☞ **L1978:9926**

27 HJORTAHAMMAR GRAVFÄLT Gravfältet vid Hjortahammar ligger på en utskjutande udde i Listerby skärgård. Det hyser idag omkring 110 synliga gravlämningar i form av högar, stensättningar, treuddar och resta stenar. Fynd från gravarna visar att de kan dateras till främst yngre järnålder (ca 800–1000 e. Kr.), men längre norrut vidtar stensättningar som sannolikt tillkommit under äldre järnålder eller rent av yngre bronsålder. → *Se Ale 2021:3-4* ☞ **L1979:451**

28 SKÄLLENÄS Vid SkälLENÄS norr om Sturkö står den östligast påträffade runstenen i Jellingstil (en konsthantverksstil från 900-talets första hälft). Stenen finns omtalad redan på 1620-talet. Ristningen är från omkring år 1000 e. Kr. och omtalar hur "Gudes skeppare reste stenen". Genom stenens existens kan man skönja en maktelit som behärskade närområdet under vikingatidens slutskede. ☞ **L1978:7949**

29 ÖPPENSKÄR På den högsta punkten på ön Öppenskar, med strategisk överblick över farleden in mot fastlandet, finns en svärtolkad fyndplats från 900-talets andra hälft. Stora mängder extremt fragmenterade islamiska myntklipp har tillvaratagits inom vad som liknar en forntida husgrund. Utöver detta har det påträffats fynd som svärdsdelar, glaspärlor, brynen och dräktpännen. Kanske rör det sig här om en vikingatida offerplats av något slag. → *Se Ale 2018:2-3* ☞ **L1978:9634**

30 MÖCKLERYD Vid Horsahallen i Möckleryd finns platsen för Blekinges största koncentration av hållristningsbilder från bronsålders mitt ca 1000 f.Kr. Omkring 240 bilder ryms här inom en 200 m2 stor yta. Bildmotiven domineras av skeppsfigurer (115 st), men här finns exempelvis även solkors, fotsulor och hästar avbildade. ☞ **L1979:7007**

Björketorpsstenen

Istid -13 000 f. Kr.	Äldre stenålder ca 13 000–4 000 f. Kr.	Yngre stenålder ca 4 000–1 700 f. Kr.	Äldre bronsålder 1 700–500 f. Kr.	Yngre bronsålder 1 700–500 f. Kr.	Äldre järnålder 500 f. Kr. – 1050 e. Kr.	Yngre järnålder 500 f. Kr. – 1050 e. Kr.	Medeltid 1050 e. Kr. – 1500 e. Kr.	Nyare tid 1500 e. Kr. – nutid
↓ 13 000 f. Kr.		↓ 4 000 f. Kr.	↓ 2 000 f. Kr.	↓ 1 000 f. Kr.	↓ 1 000 e. Kr.		↓ 2 000 e. Kr.	